

ÚŘAD PRO VYNÁLEZY
A OBJEVY

POPIS VYNÁLEZU K AUTORSKÉMU OSVĚDČENÍ

261622
(11) (B1)

(51) Int. Cl.⁴
G 01 N 33/22

(22) Přihlášeno 27 02 86
(21) (PV 1355-86.S)

(40) Zveřejněno 15 07 88

(45) Vydáno 15 05 89

(75)

Autor vynálezu

ČECHÁK TOMÁŠ ing. CSc., HALLY JAN ing. CSc., ŠIMON LIBOSLAV ing.,
PRAHA

(54) Způsob eliminace vlivu rušivých příměsí v popelu uhlí při stanovení obsahu popela a výhřevnosti uhlí

1

2

Řešení se týká eliminace vlivu rušivých příměsí v popelu uhlí při stanovení obsahu popela v uhlí a jeho výhřevnosti spektrální radionuklidovou rentgen-fluorescenční analýzou. Řešení spočívá v tom, že vzorek uhlí se ozáří nejdříve zářením radionuklidu ^{55}Fe a proporcionálním detektorem se změří charakteristické záření vápníku, případně síry a zpětně rozptýlené záření ^{55}Fe , načež se vzorek ozáří radionuklidem ^{238}Pu a změří se charakteristické záření železa, popřípadě jiných prvků s vyšším protonovým číslem a rozptýlené záření ^{238}Pu , a získané hodnoty v pecích charakteristického záření vápníku, železa a eventuálně dalších prvků a v píčích rozptýleného záření ^{55}Fe a ^{238}Pu se korelačně vyhodnotí. Z takto naměřeného obsahu popela se může z předem stanovené regresní vzájemnosti mezi obsahem popela a spalným teplem vyhodnotit údaj o výhřevnosti daného druhu uhlí. Metoda je jednoduchá a rychlá, vhodná zvláště do báňských provozů.

Vynález se týká způsobu eliminace vlivu vápníku, železa, případně jiných prvků při stanovení výhřevnosti uhlí a obsahu popela v uhlí metodou spektrální radionuklidové rentgenfluorescenční analýzy.

V současné době existují jak klasické metody chemické analýzy uhlí, tak fyzikální způsoby, včetně metod radiometrických. Zejména metody rentgenfluorescenční analýzy používají k její realizaci analyzátory stacionární — pro laboratoře a analyzátory přenosné — pro provoz. U stacionárních rentgenfluorescenčních analyzátorů se používá jako zdrojů záření X rentgenových trubic. Jsou neprenosné a prakticky nepoužitelné v podmínkách přímo in situ. Analyzátory s polovodičovou detekcí jsou rovněž stacionárního typu. Analyzátory se scintilační detekcí nelze použít např. pro stanovení veškeré síry v uhlí. Analyzátory s proporcionálním detektorem naopak jsou vhodnými pro stanovení obsahu popela i síry, ale doposud se neuvažují všechny hlavní složky, jež ovlivňují stanovení obsahu popela v uhlí, tj. vápník, železo, případně síra, ale i další těžší prvky, jež se mohou v popelu uhlí vyskytovat. A právě tyto hlavní složky ovlivňují aplikovatelnost dané metody z hlediska přesnosti stanovení obsahu popela i výhřevnosti. Všechny dosavadní rentgenfluorescenční způsoby, včetně všech v současnosti používaných rentgenfluorescenčních analyzátorů, výše uvedený vliv rušivých příměsí v popelu, jako je vápník, železo, síra i jiné těžší prvky, při přímém stanovení obsahu popela v uhlí v provozních podmínkách neuvažují, včetně způsobů a měřicích zařízení podle vynálezů CS AO č. 240 870, CS AO 235 723 a ani neuvažují údaj o výhřevnosti z naměřeného obsahu popela.

Stávající nedostatky v současné měřicí technice se zaměřením na využití v provozních podmínkách odstraňuje způsob podle vynálezu, jehož podstata spočívá v tom, že vzorek uhlí se ozáří nejdříve zářením radionuklidu ^{55}Fe a změří se charakteristické

záření vápníku, případně síry, která bývá hlavně v hnědém uhlí ve větších koncentracích a pak zpětně rozptýlené záření ^{55}Fe . Pak se vzorek uhlí ozáří radionuklidem ^{238}Pu a změří se charakteristické záření železa, případně i charakteristické záření dalších přítomných prvků a rozptýlené záření ^{238}Pu . Takto získané hodnoty ploch píků charakteristického záření vápníku, železa, eventuálně dalších prvků a píků rozptýleného záření ^{55}Fe a ^{238}Pu se korelačně vyhodnotí. Z takto naměřeného obsahu popela se následně vyhodnotí z korelačního vztahu popel — spalné teplo údaj o výhřevnosti daného druhu uhlí. Výhodou způsobu podle vynálezu je rychlost a spolehlivost stanovení obsahu popela v uhlí i jeho výhřevnosti přímo v provozních podmínkách. Způsobem podle vynálezu naměřené údaje, vyjádřené v počtech impulsů v pících vápníku, železa, případně síry a dalších prvků a rozptýlené záření obou zářičů, jsou vyhodnoceny tak, aby v údaji o obsahu popela ve vzorku uhlí byl zahrnut dosud opomíjený vliv vápníku, železa, síry i dalších prvků. Ve srovnání s údaji chemické analýzy je možné regresní závislosti při stanovení obsahu popela zpracovat do výpočetního programu a prostřednictvím mikroprocesorové techniky vyjadřovat jednak obsah popela v procentech už po eliminaci výše uvedených rušivých vlivů vápníku, železa, síry i dalších prvků např. přímo na displeji analyzátoru, jednak informace o výhřevnosti.

Účinky vynálezu lze seznat z tabulky výsledků analýzy několika vzorků uhlí, provedené klasickou chemickou analýzou a metodou podle vynálezu.

Příklad provedení

Metodou podle vynálezu byl obsah popela v uhlí srovnán s výsledky chemické analýzy u 15 vzorků černého uhlí a z předem zhotovené regresní závislosti daného druhu uhlí stanovena hodnota jeho výhřevnosti.

TABULKA

počet vzorků	analýza podle vynálezu		analýza chemická		odchylka Q [MJ]
	A ^d (%) popel	Q ₁ (MJ) výhřevnost	A ^d (%) popel	Q ₂ (MJ) výhřevnost	
1	14,87	27,19	14,79	27,01	-0,18
2	17,49	26,25	16,57	27,09	0,84
3	19,43	25,7	18,79	25,92	0,22
4	23,94	23,92	25,00	23,66	-0,26
5	26,51	22,90	26,98	22,94	-0,05
6	26,86	22,98	26,92	22,96	-0,02
7	34,31	20,18	35,39	19,88	-0,30
8	38,98	18,50	40,90	17,88	-0,62
9	40,83	17,9	39,88	18,25	0,35
10	41,19	17,77	41,7	17,59	-0,18
11	43,67	16,88	43,88	16,80	-0,08
12	44,06	16,70	44,03	16,74	0,04
13	45,54	16,13	46,56	15,82	-0,31
14	49,2	14,81	48,18	15,23	-0,31
15	51,09	14,2	50,48	14,4	0,2

Ze srovnání vyplývá, že pro obsahy popela v uhlí chyba ve stanovení popela podle vynálezu nepřesáhne $\pm 1,5$ % absolutně a chyba stanovení výhřevnosti nepřesáhne ± 5 %.

Stanovení podle vynálezu je především určeno pro provozní báňské podmínky.

PŘEDMĚT VYNÁLEZU

Způsob eliminace vlivu rušivých příměsí v popelu uhlí při stanovení jeho výhřevnosti na bázi zjištění obsahu popela metodou spektrální radionuklidové rentgenfluorescenční analýzy, vyznačující se tím, že se vzorek uhlí nejdříve ozáří zářením radionuklidu ^{55}Fe , načež se změří charakteristické záření vápníku, popřípadě síry a zpětné záření radionuklidu ^{55}Fe , načež se vzorek uhlí ozáří zářením radionuklidu ^{238}Pu a změří se charakteristické záření železa a po-

případě jiných prvků s vyšším protonovým číslem, například titanu a rozptýlené záření ^{238}Pu a získané hodnoty v píicích charakteristického záření vápníku, železa a popřípadě síry a v píicích rozptýleného záření ^{55}Fe a ^{238}Pu se korelačně vyhodnotí a z takto naměřeného obsahu popela se z předem zjištěné regresní závislosti mezi obsahem popela a spalným teplem korelačně vyhodnotí údaj o výhřevnosti měřeného druhu uhlí.